

Beteckning: _____

Institutionen för Pedagogik, didaktik och psykologi

Barn i behov av särskilt stöd inom förskolan

Diagnosers betydelse och metoder

Cecilia Badilla och Christina Rahm
December 2008

Examensarbete, 15 högskolepoäng
Didaktik

Lärarprogrammet
Handledare: Christina Gustafsson
Examinator: Åsa Morberg

Badilla, Cecilia & Rahm, Christina (2008): *Barn i behov av särskilt stöd inom förskolan: Diagnosers betydelse och metoder*. Examensarbete i didaktik. Lärarprogrammet. Institutionen för Pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle

Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete var att undersöka hur förskollärare arbetar med barn i behov av särskilt stöd samt att ta reda på vilka svårigheter barn kan ha och vad som menas med barn i behov av särskilt stöd. Var går gränsen om ett barn är i behov av särskilt stöd? Vilken betydelse har en diagnos för en pedagog?

I undersökningen framgick det att informanterna hade mött olika barn med olika behov som till exempel dövhet, funktionshinder, motoriska svårigheter, språksvårigheter, talsvårigheter, autism, koncentrationssvårigheter, sociala och emotionella svårigheter och ej diagnostiserade barn. Även att två av informanterna ansåg att det inte var nödvändigt med den specialiserade diagnostiseringen.

Tidigare forskning visar på att förskolan i många fall ses som en barnpassnings institution för arbetande vårdnadshavare istället för en plats där barnen kan utveckla sig. Det tas vidare upp den kontroll som pedagogerna har. Andra studier visar att många av de aktiviteter som pågår på förskolan är startade och styrda av barnen och att aktiviteterna som pedagogerna har hand om ofta är dåligt styrda. Det får barnen att specialisera sig på vad de vill göra. Men det kan också segregera barn med särskilda stöd. Det finns ingen direkt lösning på detta problem men samtidigt är det alternativ som kan det mest uppenbara att införa striktare styrning skada formen på förskolan och det rekommenderas istället tydligare riktlinjer på hur förskolan ska arbeta.

Studiens empiri hämtades i två olika kommuner i södra Skåne. Författarnas val för att få svar på sina frågor var genom en enkät studie. Informanterna som deltog i studien var fyra förskollärare och en specialpedagog och har arbetat med barn i behov av särskilt stöd mellan ett - fem år.

En viktig slutsats av undersökningen är att det är alla barn som faller utanför den ”normala” ramen är vad som utmärker barn i behov av särskilt stöd. Att det är samhällets normer som bestämmer vad som menas med ”normalt” eller avvikande när normerna ändras så förändras synen på vad som är ”normalt” eller avvikande. Även att det är barnets behov som bör styra valet av metod och inte tvärtom och det krävs olika metoder för olika barn, alla åtgärdsprogram måste vara individuellt utformade och anpassade till det barnet som man hjälper just för tillfället. Slutligen att det inte är själva diagnosen i sig som är det viktigaste utan istället fokusera sig mer på att kunna hjälpa barnen som är i behov av särskilt stöd. Men om ett barn inte har fått en diagnostisering kan detta leda till det att barnet inte får det behov av särskilt stöd som barnet behöver.

Nyckelord: diagnoser, förskola, särskilt stöd.

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
1.1	Arbetets tillvägagångssätt.....	1
1.2	Syfte.....	2
1.3	Frågeställningar.....	2
1.4	Bakgrund.....	2
2.	Litteraturgenomgång.....	3
3.	Att möta barn i behov av särskilt stöd.....	7
3.1	Funktionshinder.....	7
3.2	Hörselskada.....	8
3.3	Språkstörning.....	10
3.4	Sammanfattning av litteraturgenomgång.....	11
4.	Metod.....	14
4.1	Pilotstudie.....	14
4.2	Procedur.....	14
4.3	Urval av informanter.....	15
4.4	Undersökningens tillförlitlighet.....	16
5.	Sammanställning av enkäterna.....	17
5.1	Särskilda behov som informanterna har mött.....	17
5.2	Informanterna tillvägagångssätt att tillgodose särskilda behov.....	18
5.3	Framgångsrika faktorer som påverkar arbetet med barn i behov av särskilt stöd.....	19
5.4	Tillgång till bidrag eller personlig hjälp i kommunen.....	20
6.	Diskussion.....	21
6.1	Vad utmärker barn i behov av särskilt stöd inom förskolan?.....	21
6.2	Vilka insatser kan stödja barn i behov av särskilt stöd?.....	21
6.3	Vilket värde har en diagnos för en pedagog?.....	22
6.4	Slutreflektion.....	22
7.	Vidare forskning.....	23
8.	Litteraturförteckning.....	25
9.	Bilaga.....	27
9.1	Bilaga 1.....	27
9.2	Bilaga 2.....	28

1. Inledning

När vi diskuterade vad vi skulle skriva om i detta examensarbete, så ansåg vi att det var viktigt att hitta ett område som vi kände att vi inte riktigt behärskade. Vi bestämde oss för att skriva om barn i behov av särskilt stöd. Eftersom det fick oss att fundera på våra roller som framtida förskollärare och hur viktigt det är att få kunskap om hur man arbetar med barn i behov av särskilt stöd. Vi känner även att vi inte har fått tillräckligt med kunskap om detta under utbildningens gång. Därför ansåg vi att detta var ett bra tillfälle att läsa litteratur och skriva om detta ämne. Vi vill genom vårt examensarbete ha kunskap om vilka barn som karakteriseras som barn i behov av särskilt stöd. Vi vill även veta vilka resurser som finns till förfogande för att arbeta med dessa barn, ta reda på om man kan arbeta med dem på något särskilt sätt inom förskolan och hur stor betydelse har en diagnostisering.

Eftersom barn i behov av särskilt stöd även finns inom förskolan, anser vi som blivande pedagoger att det är viktigt att kunna se, förstå och handla i ett tidigt utvecklingskede. När barnet är litet, för att barnet ska kunna få hjälp och stöd så tidigt som möjligt. Vi anser även att barn i behov av särskilt stöd är ett område som alla pedagoger borde ha grundläggande kunskaper om för att kunna tillgodose alla barn det stöd och hjälp som dessa barn behöver i sin utveckling. Detta anser vi borde vara ett stort samhällsintresse på grund av att vår erfarenhet är att barn i behov av särskilt stöd ökar, här menar vi på att detta har vi märkt av på de förskolor som vi har haft vår praktik på. Anledningen till att vi anser att barn i behov av särskilt stöd har ökat är eftersom synen på vad som är ”normalt” eller avvikande förändras när samhället ändras.

1.1 Arbetets tillvägagångssätt

Inledningen beskriver examensarbetets uppkomst, syfte och frågeställningar. I den följande litteraturgenomgången presenteras litteratur som anses ha relevans för arbetet, även tidigare forskning inom området samt tas det upp tre olika svårigheter som vi har valt att fokusera oss på och även en sammanfattning av litteraturgenomgången. Därefter följer en methodsdel, vilket förklarar pilotstudien, proceduren, urval av informanter och undersökningens tillförlitlighet. Efter metoden kommer sammanställningen av enkäterna. Slutligen avslutas arbetet med en diskussionsdel som svarar på våra frågeställningar, slutreflektion och vidare forskning.

1.2 Syfte

Vårt syfte med detta examensarbete är att undersöka vilka svårigheter barn kan ha och vad som menas med barn i behov av särskilt stöd. Är det barn med enbart synliga handikapp? Måste barnen ha blivit diagnostiserade för att pedagogerna ska kunna hjälpa dem? Vidare vill vi veta hur man bör arbeta med barn i behov av särskilt stöd inom förskolan. Var går gränsen om ett barn är i behov av stöd? Våra funderingar formulerades till tre frågeställningar.

1.3 Frågeställningar

De frågeställningar som vi har använt oss av är:

- Vad utmärker barn i behov av särskilt stöd inom förskolan?
- Vilka insatser kan stödja barn i behov av särskilt stöd?
- Vilket värde ha en diagnos för en pedagog?

1.4 Bakgrund

Det är tydligt vad förskolans värdegrund och skolverkets olika rapporter kräver av den personal som arbetar i skolan och förskolan. Vilka värden det är som ska förmedlas till förskolebarnen och deras vårdnadshavare. Efter att ha läst både Lpfö 98 och två stycken rapporter från Skolverket så insåg vi hur många värden som är viktiga att sträva efter och även att arbeta efter för oss som blivande pedagoger. Vi har här valt att redovisa för de värden som vi har fått intryck av och som vi kommer att försöka arbeta efter när vi kommer ut i arbetslivet.

Förskolans värdegrund är en del av Lpfö 98 och syftar till att förankra de demokratiska värdena i förskolans verksamhet. De värden som förskolans läroplan framhåller som viktigast är:

människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta”.

I Lpfö 98 står det skrivet om vissa värden som måste anses som grundläggande:

alla barn skall få erfara den tillfredställelsen det ger att få göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen.

Man kan även läsa i Lpfö 98:

den pedagogiska verksamheten skall anpassas till alla barn i förskolan. Barn med tillfälliga eller varaktiga behov som behöver mer stöd än andra skall få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar.

Att förskolans verksamhet vilar på demokratins grund är en av de viktigaste utgångspunkterna för arbetet i förskolan. Förskolan skall förmedla, förankra och gestalta de demokratiska värdena. Det innebär att alla handlingar och beslut i förskolan skall överensstämma med dem (Skolverket, 2000).

2. Litteraturgenomgång

Vår litteraturgenomgång är upplagd på så vis att den redovisar litteratur och tidigare forskning som är relevant till våra frågeställningar och diskussionen runt om dem. Även hur vi gick tillväga för att finna vår valbara litteratur.

När vi började söka efter litteratur som vi tänkte att vi kunde ha användning för i vårt examensarbete så gick vi till Högskolans bibliotek och letade efter lämpliga böcker. Vi gick till avdelningen för specialpedagogik. Vi lånade sedan hem några av de böcker som handlade om barn i behov av särskilt stöd för att undersöka om vi kunde använda dem i vårt skrivande. Vi hittade dock inte många böcker om barn i behov av särskilt stöd inom just förskolan. Våra vetenskapliga artiklar hittade vi genom att söka i bibliotekets databaser *ERIK via (CSA)* och *Academic Search Elite* på orden inclusive education, special need och preschool. Vi hittade ingen artikel som fokuserade sig på förskolebarn utan vi fick använda artiklar som gäller barn i allmänhet. Under vår läsprocess har vi läst igenom vissa böcker som vi upplevde relevanta till vårt ämne och sedan plockade vi ut delar som vi kunde använda oss av i vårt skrivande. De engelska artiklarna var svåra att läsa och granska. Det var svårt att få ett tydligt grepp om vad de egentligen ville säga. Beträffande våra avhandlingar så sökte vi i databasen *LIBRIS* med sökorden förskol* och särskilt stöd. Under denna arbetsprocess dök det upp funderingar och resonemang som vi kommer att ta upp i vår diskussionsdel.

I Skolverket rapport, *Elever i behov av särskilt stöd*. (2001) skriver de om hur svårt det är att bedöma vilka elever som anses behöva särskilt stöd. Det beror helt enkelt på hur samhället definierar normalitet och avvikelse. De av eleverna från förskolan till vuxenstadiet som behöver särskilt stöd har en ovillkorlig rätt att få det enligt lagstiftningen och de förordningar som finns. I skollagen finns ingen exakt definition av vad som egentligen menas med särskilt behov eller svårigheter. Man skriver också att barnstugeutredningen var först med att formulera att barnomsorgen ska vara öppen för alla barn även för de som har funktionshinder.

Amservik, m.fl. (2001) skriver att familjen utgör en viktig ram under förskoleåren både för utvecklingen av och arbetet med sociala och emotionella svårigheter. De fortsätter med att de vanligaste problemen bland barn är: mat, sömn, uttömningsfunktioner samt aggressionskontroll. Problemen är ofta relaterade till när barnet inte kan hitta en balans mellan att vara beroende eller oberoende i sin relation till sina vårdnadshavare. De skriver också att personalen på en förskola kan lägga märke till andra problem än de som vårdnadshavarna uppmärksammat och mestadels handlar det om samarbetsproblem med andra barn. Det är viktigt inom förskolan att relationerna till de andra barnen fungerar för att det är en stor del av verksamheten.

Hellström (1993) skriver att barn som behöver särskilt stöd är barn som personalen upplever faller utanför ramen för det pedagogiska arbetet. Barn som är ”annorlunda” och som personalen känner är i behov av ytterligare kunskaper och vägledning om. En grupp barn som verkligen behöver särskilt stöd är barn med funktionshinder. Det som avses som funktionshinder är barn med hörselskada, synskada, utvecklingsstörningar, autism, rörelsehinder samt olika typer av medicinska handikapp, t.ex. astma, allergi blödarsjuka, diabetes och epilepsi. Hellström betonar att genom den integrering som blir allt vanligare är barn med funktionshinder en naturlig del i förskolorna. Hellström menar även att det finns en stor grupp barn med lättare utvecklingsavvikelser och funktionsstörningar. Det kan visa sig

genom att barnen har svårt att koncentrera sig, att lära sig begrepp, regler eller har språk och talsvårigheter. Hellström menar att personalen ska akta sig för att tro att alla problem ska lösas genom mindre barngrupper och mer personal även om det ibland är befogat. Till uppgift har barnomsorgen att arbeta allsidigt med barns utveckling och det finns områden som det är viktigt att ha kunskap inom, t.ex. jagutveckling, kommunikation, begreppsbyggnad, språk och motorik. Pedagoger måste också känna till vad som händer med barn i behov av särskilt stöd när de befinner sig i barngruppen.

Hellström (a.a.) hävdar att det inte krävs någon speciell eller annorlunda metodik för barn i behov av särskilt stöd, oavsett vilken svårighet barnet har. Det är däremot nödvändigt att ha bra och genomtänkta metoder i arbetet. Det kan behövas att metoder utvecklas och fördjupas när personalen jobbar med svårt funktionshindrat eller känslomässigt stört barn. Det är det som kallas specialpedagogik. Det är barnets behov som bör styra valet av metod och inte tvärtom och det krävs olika metoder för olika barn. Hellström menar att det är viktigt att förskollärare ska kunna tolka signaler på om ett barn inte mår bra och att personalen måste kunna bedöma om barnet eller familjen behöver mer kvalificerad hjälp. Barn visar att de har det svårt på många sätt till exempel genom att ständiga utbrott, bråka och förstöra, hamna i konflikt, svårt att få kontakt eller överdrivna krav på uppmärksamhet, svårt att anpassa sig, otrygga och ängsliga, passiva eller hämmade. Barn behöver stöd och uppmuntran för att övervinna sina svårigheter. Som personal ska man ställa sig frågorna: Vad kräver den här uppgiften eller aktiviteten? Har barnet de förmågor som krävs för att klara den? Om inte, hur anpassar jag (som pedagog) uppgiften så att barnet kan klara av det? Hellström anser att i förskolan ska pedagogerna arbeta för att stimulera och stödja barns utveckling och få igång inlärnings- och utvecklingsprocesser hellre än att lära barn enskilda färdigheter. Personalen ska helst anpassa verksamheten till de enskilda barnen som ingår i gruppen. Man måste fråga sig: var befinner sig de olika barnen i sin utveckling och hur ser deras behov ut?

Holmsten (2002) menar att man kan arbeta med barn i behov av särskilt stöd ur två perspektiv, det punktuella och det relationella. Om man ska arbeta med ett barn ur ett punktuellt perspektiv så sätter man individen i centrum. Det kan ske genom att försöka finna bakomliggande orsaker och förklaringar till elevens beteende. Med det relationella perspektivet så fokuserar man mer på flersamheten och det kan beskrivas som att jag *är* inte dyslektiker men jag *har* dyslexi. Författaren menar även att skolpersonalen måste anpassa sig till miljön på grund av att det är avgörande för hur stort hinder svårigheterna utgör för elevens lärande. Begreppet ”elever i behov av särskilt stöd” är ett begrepp som betyder att man ska betona miljöns betydelse på grupp och organisationsnivå. Det är viktigt att kommunerna ser över sina rutiner med åtgärdsprogram för barn i behov av särskilt stöd. Det är också viktigt att åtgärdsprogrammen omarbetas och att vårdnadshavare och elever är delaktiga.

Terzi (2005) har uppfattningen att det finns en intern konflikt mot olika graderingar av specifikationerna för barn i behov av särskilt stöd vilket försvårar pedagogens arbete. Ett exempel hon tar upp är att pedagoger har fått lära sig att dövhet inte ska ses som ett hinder för utbildningen då det inte är ett socialt konstruerat hinder. Författaren förstår hur detta kan ha sina orsaker men att det kan förhindra att eleven inte får den hjälp det behöver. Terzi tar upp flera alternativ på hur man ska lösa problemet med klassificeringen av barn i behov av särskilt stöd. Det första är att ändra språket, med detta menas att man som pedagog måste kunna föra ett samtal på barnets nivå. Istället för att tänka på vad eleven *inte kan* göra så ska man istället fokusera på vad eleven *kan* göra. En stor brist i detta system är också att det kräver att man jämför olika svårigheter med eleverna emellan och se vad man ska prioritera. Dock anser Terzi att det ger en realistisk bild av de problem som eleven kommer att få. Det kommer

också bli lättare att ge stöd till flera grupper med samma problem. Barnet behöver helt enkelt inte ha fått en diagnostisering för att pedagogen ska kunna hjälpa barnet utan det viktigaste är att pedagogen istället fokuserar på själva problemet. Terzi propagerar för att man ska ha en vidare syn på vad som behövs för att ge särskilt stöd.

Sandén (2000) skriver beträffande verksamheten bland elever med särskilda behov att en av de mest angelägna uppgifterna i dagens utbildningsverksamhet är att ge dessa barn och ungdomar bättre utvecklingsbetingelser. Med specialpedagogiken riktas det till elever som är avvikande, dels betonas att dessa elever i grundläggande avseenden är lika andra barn och att man bör undvika att behandla dem annorlunda. Hon menar att om ett barns jagmedvetande är negativt och splittrat, kan den genom ständig bekräftelse av konsekventa vuxna utveckla en mer positiv syn på sig själv. Barnet kan därigenom också få möjlighet att positivt utveckla sin känsla av kompetens och social samspelsförmåga. Det är också tänkbart att barnet som känner att det inte kan, men genom att få möjligheter att lyckas och få bevis på motsatsen lär sig barnet att betrakta sig själv som en kompetent individ, vilket i sin tur kan påverka jagmedvetandet positivt. Den sociala samspelsförmågan, det vill säga förmågan att vänta på sin tur, att följa regler o.s.v. kan där vid också påverkas positivt. Författaren använde i sin studie en hel del tid till lekar, spel och dramatiseringar. Dessa lekar gjorde antingen tillsammans med de vuxna eller med en vuxen närvarande som garant för säkerhet och trygghet. Den vuxnes närvaro bidrog till att lekar fortsatte att vara lekar och att det inte övergick i bråk eller slagsmål, som så ofta hänt förut. De sociala samspelsreglerna övades inte endast i klassrummen utan också vid de gemensamma måltiderna och under rastaktiviteterna. Eleverna tränades kontinuerligt i att vara goda kamrater. Sandén menar att i skoldaghemsmiljön där det pedagogiska arbetet utgick från elevernas behov och kunskaper, började ett positivt samband mellan de olika aspekterna, jagmedvetande, känsla av kompetens och social samspelsförmåga etableras. Detta på grund av de ständigt närvarande, kompetenta och engagerade vuxna, de små elevgrupperna, den samlade skoldagen och det nära samarbetet med vårdnadshavarna medverkade till en positiv utveckling för de flesta eleverna.

Thijs, m.fl. (2008) anser att personalens bemötande med barnen beror mycket på vilka behov barnet har. Författaren kom fram i sin studie att relationen mellan barnet och personalen berodde på vilken svårighet barnet hade. Om barnen var hyperaktiva och bidrog att de blev rastlösa och stökiga så hade barnen och personalen inte en bra relation. Men om barnet hade exempelvis hörselproblem så gjorde personalen allt för att hjälpa barnet i dess utveckling. En hypotes i studien var att om bemötandet var positivt så skulle barnen utvecklas positivt, men om bemötandet var negativt så skulle barnen inte utvecklas.

Lindh-Munther (1986) frågeställning är, hur kan man rättfärdiga olika insatser för barn med behov av särskilt stöd i förskolan? Hon besvarar det genom att först titta på de utredningar som har gjorts om barn i förskolan och barn med behov av särskilt stöd. Författaren påpekar hur de statliga utredningarna av olika grunder strävat efter en så allmän beskrivning av barn med särskilda behov och hur det har påverkat förskolans och barnens situation både positivt och negativt. En viktig sak hon tar upp är problemen med att dela upp barnen i ”normala” och speciella grupper. Lindh-Munther visar på att det finns olika kommuner med stor variation på andelen barn med behov av särskilt stöd. Hon anser att visa av variationerna är på grund av demografiska skillnader. Men också att det beror på en skillnad i synen på definitionen av behovet. Det Lindh-Munther använder som mått när hon tittar på statistiken är hur många barn som fått förtur till förskolan, på grund av att de behöver särskilt stöd. Författaren menar på att det är fullt möjligt att identifiera barn med behov av särskilt stöd. På grund av att kommunerna ger den statusen till barn varje år. Hon visar också på vilka orsaker som ges för

att ge ett barn statusen fysiska skäl, de har en nedsatt kroppsfunction jämfört med den ”normala” gruppen den gruppen anser hon vara bra definierad. Däremot så anser hon att psykiska skäl är definierade väldigt olika mellan kommunerna. Lindh-Munther anser att förklaringen är att psykiska skäl är svårdefinierade. En annan svårdefinierad grupp är barn med sociala skäl vilket ofta också varierar mellan olika kommuner. Det sista skälet, språkliga skäl, anser hon tillhör invandrarbarn. Författaren tar upp synen på att det är i mellanskiktet mellan medel och underklass som de flesta barn med särskilt stöd kommer ifrån. Hon anser att det behövs mer data för att verifiera eller falsifiera påståendet. Lindh-Munther visar också på att könsrollerna redan finns på förskolan, då kriterierna för behov av särskilt stöd är bättre anpassade till pojkar. Författaren gör även en historisk överblick från 50-talet och framåt. Under 70-talet visades sig en markant förändring, då det togs fram statistik på hur barn utvecklades och det visade sig att daghemsbarn hade en bättre emotionell utveckling. Däremot under 80-talet har man sett det mer som en symbios mellan hem och daghem. Detta kan också förklara de tester som gjorts där barn med annorlunda bakgrund, har andra kunskaper. Då missgynnas barn som inte kommer från samma grupp som skolan är uppbyggd på. Det anser författaren missgynnar bland annat arbetarbarn. Lindh-Munther tar upp hur det särskilda stödet är i praktiken. Författaren visar på hur barn med psykologiska eller psyko- sociologiska skäl kan placeras i daghem istället för i förskola och att det inte finns någon forskning på det. Författaren visar på forskning som visar att förskolan i många fall ses som en barnpassningsinstitution för arbetande istället för en plats där barnet kan utveckla sig. Lindh-Munther tar vidare upp den kontroll och styrning som personal har. I de undersökningar hon tar med visar det sig att många av de aktiviteter som pågår på förskolan är startade och styrda av barnen och att det ofta är aktiviteterna som personalen har hand om är dåligt styrda. Det får barnen att specialisera sig på vad de vill göra. Men det kan också segregera barn i behov av särskilt stöd. Men författaren ser heller ingen lösning på problemet. Det alternativ som är det mest uppenbara, att införa striktare styrning, anser författaren kan skada formen på förskolan. Hon förespråkar istället tydligare riktlinjer på hur förskolan ska arbeta.

Siljehags (2007) avhandling är en studie om förskolans och fritidspedagogikens betydelse för specialpedagogiken. Hennes frågeställning är, hur förskolepedagogiken och fritidspedagogiken har påverkat specialpedagogiken? Då författaren hade valt att göra en deltagarorienterad studie observerade hon de fall som skulle vara med i studien under en längre tid. Studien pågick under 8 år och visade på pedagogernas inställningar före och efter en specialpedagogisk utbildning. På det sättet så fick Siljehag in både information om hur förskolepedagoger arbetar med barn i behov av särskilt stöd och senare hur specialpedagoger arbetar med barn i behov av särskilt stöd. Metoden var lyckad då hon under hela observationsperioden behöll de flesta av deltagarna. Under perioden träffade författaren gruppen och behandlade olika teman. De teman som Siljehag tog upp var, syn på kunskap, människa och samhälle, specialpedagogik som organisation och verksamhet, kön blev sedan teman i avhandlingen. Resultatet av avhandlingen visade på att det finns en lucka inom specialpedagogiken, för förskola och fritidspedagogik. Ofta startar specialpedagogiken för barn när barnet har kommit upp i årskurs 1. Men då flera barn har problem med att anpassa sig i skolan och därmed hamnar i en sorts gråzon vore det bättre om förskolepedagogerna hade en utbildning i specialpedagogik.

3. Att möta barn i behov av särskilt stöd

I denna del kommer vi att redovisa tre olika svårigheter som vi har valt att fokusera oss på. Anledningen till att vi har valt just dessa tre alternativen är på grund av att det verkar vara de svårigheter som förekommer mest på förskolorna där våra informanter arbetar.

3.1 Funktionshinder

Med funktionshinder menar Nationalencyklopedin (2008):

begränsning av en individs fysiska eller psykiska funktionsförmåga. Funktionshindret är oftast en direkt följd av en skada, medfödd eller förvärvad senare i livet. Det kan vara handikappande i vissa miljöer och situationer, i andra inte.

Här redovisas vad som klassas som funktionshinder. Hur pedagogerna kan planer inför skolstarten och hur pedagogerna kan stödja och stimulera barn med funktionshinder. Slutligen tar vi även upp hur miljön bör vara anpassad för dessa barn.

Bergqvist m.fl. (2003) menar att så länge som människor med rörelsehinder befinner sig i en miljö som är anpassad så att man till exempel utan svårighet kan ta sig fram med rullstol, utgör detta funktionshinder inte ett handikapp. En döv människa blir inte heller handikappad i en teckenspråkig omgivning. Författaren anser att människans funktionshinder utgör ett handikapp först när det inte blir möjligt att delta i livet på samma villkor som andra. Han anser att planeringen inför förskolestarten ska genomföras så att man kan ge adekvat stimulans som hjälper barnet framåt på sina villkor. Barnet med funktionshinder är värd all den tid det tar av vårdnadshavare, habiliteringsteam och LSS-handläggare. Barnet med funktionshinder kan behöva någon eller några i personalgruppen som ständigt är beredda att se vad som sker och finnas till hands. Detta kan vara att hjälpa barnet igång med lek, alternativt dämpa ett överaktivt barn, reda ut konflikter och stödja självständighet. Barnets behov kan också handla om en hög medvetenhet hos personal så att man inte överbeskyddar, men inte heller ställer för låga krav på barnet. Att det rörelsehindrade barnet kommer upp i ögonhöjd med de andra barnen i förskolan har en stor psykologisk betydelse. Detta kräver tidsmässigt utrymme för reflektion i personalgruppen. Personalgruppen kan också behöva en handledare med erfarenhet och kompetens inom det område där barnet har sitt funktionshinder. Han anser att i en grupp med barn som har ett funktionshinder påverkar storleken av gruppen, med detta menar författaren att barnet inte kan få tillräckligt med stimulans om gruppen är för stor. Detta kan bland annat gälla barn med autistisk störning, barn med grava språkstörningar, barn med en allvarlig DAMP¹-problematik, mycket sjuka barn med stor infektionskänslighet och även barn med en allvarlig svärmedicinerad epilepsi. Andra lösningar måste då diskuteras och sökas.

Bergqvist, m.fl. (2003) anser att DAMP oftast upptäckts i förskoleåldern. DAMP medför rubbningar i den normala utvecklingen. Andra benämningar i den här gruppen är ADHD² som innebär att barnet kan ha brister i aktivitetskontroll och i uppmärksamhet. Med

¹ **Deficits in Attention, Motor control and Perception** är ett neuropsykiatriskt funktionshinder med koncentrationssvårigheter.

² **Attention Deficit Hyperactivity Disorder** är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

aktivitetskontroll menar man att barnen kan vara hyperaktiva³ eller hypoaktiva⁴. Barn med DAMP är ofta motoriskt klumpiga, osäkra eller överdrivna i sina rörelser beroende på brister i kroppsuppfattning, detta i kombination med brister i rumsuppfattning och riktningsuppfattning. Dessa barn är ofta rastlösa och har väldigt svårt att sitta still och koncentrera sig på grund av oförmågan att ta emot och bearbeta olika sinnesintryck. Med anledning av beteende- och anpassningsrubbningarna upplevs dessa barn som stökiga och rastlösa. Detta beror på att barn med DAMP, inte är mogna att motsvara sina egna och omgivningens krav. En tidig diagnos är viktig för att ge barnen en god start i livet och för att ge vårdnadshavarna och förskolepersonalen kunskap och förståelse för vilken nivå av krav och förväntningar som bör anpassas till barnens behov. Författaren menar att en sjukgymnast kan individuellt hjälpa barnet och förskolepersonalen. Beroende på vilken benämning av DAMP barnet har, finns de kroppsställningar som underlättar de dagliga aktiviteterna som hämmar barnets felaktiga rörelsemönster. Som pedagog hjälper man barnen varje gång man lyfter eller bär barnet, byter blöjor, matar och leker med det, gör man något som påverkar hela barnet. Därför bör detta utföras så att det påverkar barnet i positivt riktning. När man sköter om barnet ska man försöka se till att tal, hörsel, känsel och syn stimuleras, på så sätt kan barnet lära sig och får uppleva olika rörelser. Detta gör man för att barnen ska kunna bli medveten om sin kropp, för när man står tränar man sitt balanssinne. Genom att välja olika träningsmaterial, olika rörelselekar och genom variation i kroppsställningen kan man öva rörelser som är nödvändiga för olika funktioner. Dessa bör vara anpassade efter varje barns motoriska och psykiska utvecklingsnivå. I förskolan där barnet vistas bör personalen låta barnet medverka och i den utsträckning det kan, det vill säga barnet ska själv klä av och på sig, sköta toalettbestyr, handtvätt, tandborstning, hjälpa till att duka, hämta mat osv.

3.2 Hörselskada

Att ha en hörselskada innebär enligt Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn:

att man har svårt att uppfatta vissa ljud. Graden av hörselskadan kan variera från lätt till grav. Många barn blir hjälpta med hörapparat och tekniska hjälpmedel ex vis hörselslinga och många blir duktiga på läppavläsning. Men det brukar ändå vara svårt att höra i vissa miljöer och situationer.

Vi inleder denna del med att förklara skillnaden mellan hörselskada och dövhet. Vi tar upp BOEL-provet, samspelet mellan vårdnadshavarna och barnen och en beskrivning av vad som menas med lekotek. För att stimulera barnet i sin utveckling så kommer vi att ta upp teckenspråk, miljön och råd till pedagogerna och vårdnadshavarna.

Bergqvist, m.fl. (2003) skiljer mellan hörselskada och dövhet. Med hörselskada menar han den som har en kronisk hörselnedsättning som mer eller mindre påverkar förmågan att uppfatta tal, musik och ljud överhuvudtaget. Med hjälp av hörapparat kan den hörselskadade oftast uppfatta vad den andra säger och barnet med hörselskada kan göra sig förstådd med sitt tal. Döv kallas den som har en så grav hörselskada att barnet inte heller med hjälp av hörapparat kan uppfatta talat språk. Den som är döv behöver ett språk som kan uppfattas med synen och uttrycka med händer och mimik, barnet behöver teckenspråk. Författaren anser om

³ Överaktiva

⁴ Dämpade.

hörseln är nedsatt eller barnet är helt dövt, kommer språk- och talutvecklingen att påverkas. Även döva barn jollrar till en början, men vid omkring ett halvt års ålder börjar jollret avta istället för att utvecklas till ord och meningar, som det gör hos hörande barn. Den döva babyn reagerar på vårdnadshavarnas minspel, svarar på leenden och skrattar och gråter som andra barn. Det är lätt att förstå att det kan gå många månader innan omgivningen upptäcker att barnet inte hör. Det är viktigt att barnet kommer till en läkare som kan remittera till en audiologisk avdelning på sjukhuset. Där gör man en hörselutredning och undersöker om det finns en hörselskada och hur omfattande den är.

Ett sätt att undersöka hörselnedsättning i tidig ålder kan även vara att utföra BOEL-provet. Boel är en förkortning av *blicken orienterar efter ljudet*. Detta rekommenderas att utföras på barn som ännu inte ska ha utvecklats språkligt för att kunna ställa en diagnos om barnet har något symptom av hörselskador. Barnet och undersökaren har först ögonkontakt, därefter pinglar man med en bjällra placerad 15 cm bakom barnet. Vid normal hörsel vänder sig barnet mot ljudkällan. Utebliven reaktion kan tolkas som att barnet till exempel har en hörselnedsättning eller dålig reaktionsförmåga. Provet avslutas med en kontroll om barnet har förmågan att kunna sitta utan något stöd. Om det visar sig att barnet har någon diagnos så kan undersökaren ge en remiss till en specialist inom området eller även remittera till ett lekotek. Ett lekotek finns på många platser i Sverige. Lekoteken är till för barn med behov av särskilt stöd och stimulans. Ändamålet med ett lekotek är framförallt att använda leken som ett medel att kunna hjälpa vårdnadshavarna att främja barnets utveckling genom att låna ut lek- och träningsmaterial för användning i hemmet. Många gånger är det inte lekmaterial i sig som är det mest väsentliga utan det är möjligheter till samspelet mellan vårdnadshavare och barn som på det sättet skapar en meningsfull leksituation. Efter att det diagnostiserade barnet har börjat på förskolan följer lekoteken upp med besök, detta för att se hur barnet fungerar tillsammans med andra barn på förskolan och även på grund av att ge tips och råd till personalen i deras arbete med barnet. Lekotekets personal gör även hembesök för att få en bild av hur barnet fungerar i sin hemmiljö. Lekoteksverksamheten är frivilligt och vårdnadshavarna får själva avgöra hur ofta de ska komma men från lekotekets sida så föreslås oftast att man under en tid kommer på regelbundna besök.

Enligt Bergqvist, m.fl. (2003) har det hörselskadade barnet goda möjligheter till en normal utveckling. Förutsättningen är att barnet kan uppfatta det språk som används i omgivningen. För det döva och gravt hörselskadade barnet betyder det att språket måste vara uppfattbart med synen. Teckenspråk har uppstått på olika håll i världen på grund av dövas behov av språklig kommunikation. I en omgivning där alla använder teckenspråk är det döva barnet inte språklig handikappat. Eftersom de flesta döva barn har hörande vårdnadshavare, måste en teckenspråklig miljö skapas kring barnet, om en tidig språkutveckling ska kunna äga rum. Vårdnadshavarna är de viktigaste personerna för barnet, det är också de som betyder mest för barnets språkutveckling. Ett dövt barn behöver också döva vuxna för att få en språklig förebild, barnet behöver också andra döva barn för att få använda sitt språk i en grupp där man förstår varandra utan svårigheter. Det döva barnet behöver få bygga upp en säker identitet och få tillfälle att utvecklas efter sina egna förutsättningar. Från den grundtryggheten kan barnet närma sig den svårförståeliga värld där man hör och talar. Författaren anser att med ett hörselskadat barn i gruppen bör man ta vara på möjligheten att minska barnantalet. Man kan också få olika former av personalförstärkning. Ibland kan det vara motiverat med en särskild assistent till det hörselskadade barnet. Viktigt är att den som kommer som förstärkning inte isolerar sig med det hörselskadade barnet utan ser som sin uppgift att underlätta kontakterna med de andra barnen. För att underlätta kommunikationen med hörselskadade barn råder Bergqvist, m.fl. att det är viktigt att de vuxna talar inte bara med

barnen utan också med varandra i förskolan. Medvetet eller omedvetet talar vuxna på ett sätt till barn och på ett annat sätt till varandra. För att barnens språk ska utvecklas behöver de uppleva båda uttryckssätten. Saker man ska tänka på när man arbetar med hörselskadade barn är att om pedagogen märker att barnet inte förstår, så ska man formulera om frågan. Detta för att det finns risk att barnet vänjer sig vid att inte förstå och accepterar den situationen. Hörselskadade barn behöver inte stängas av från sång och musik, de uppfattar mer eller mindre ändå, beroende på hörselskadans omfattning. Rytmska lekar kan däremot alla vara med i, för att underlätta leken kan man skaffa rytminstrument som ger både ljud- och vibrationsupplevelser, som till exempel trumma eller maracas. Som pedagog kan man använda barnets eget dramatiska skapande i lek, dockteater och skuggspel. Man kan använda bilder när man berättar en berättelse. Man kan leta efter barnböcker med tydliga och bra illustrationer. Med kameran kan pedagogen göra egna bilder, som till exempel ta med den på utflykter eller använd den till vardagen, barn tycker alltid om att titta på och prata om bilder som de själva är med på. Både hörande och hörselskadade barn har glädje av att lära sig rim och ramsor, fingerlekar och barnvisor. Här finns ett tillfälle att göra språket synligt för hela barngruppen. Det finns många barnrim med handrörelser och gester. Till sist kan man använda det teckenspråk som man kan själv till enkla ramsor.

3.3 Språkstörning

Med att ha en språkstörning innebär enligt Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn:

att man har svårt med ordföljd och meningsbyggnad, språkljudsbehärskning, ordförråd eller grammatik. Det kan leda till att de har svårt att göra sig förstådda och att själva tillämpa språket. Hur stora svårigheterna är beror på vilken typ av språkstörning barnet har och hur grav störningen är. Ofta har barnen bekymmer med mer än språket t.ex. med motorik, inläring, koncentration, humör, balans, perception, uthållighet och/eller korttidsminne. Observera att alla barn med språkstörning inte har alla nämnda svårigheter.

Här tar vi upp vad som klassas som språkstörning, vilka orsaker som kan ligga till grunden. Även barnens utveckling, råd till pedagogerna och vilken omgivning barnen bör befinna sig i.

Bergqvist, m.fl. (2003) menar att barn förbättrar sitt språk i olika takt. En del mognar tidigt och använder långa meningar medans andra har en längre utvecklingstid. Språkstörning klassas det som om utvecklingen av språket går mycket långsamt. Språkstörning kan uttrycka sig på olika sätt. Barn med språkstörning kan ha svårt med motoriken, språkljuden, grammatiken, ordföljden, ordförrådet, begreppen och språkanvändningen. En lätt språkstörning kan visas genom problem inom språkljudssystemet till exempel att inte kunna säga "s" eller "r". Vissa språkstörningar kan lösas vid skolstarten då barnet kommer i kontakt med flera personer. En måttlig språkstörning kan göra det svårt att förstå barnets tal. En grav språkstörning inkluderar också problem med språkförståelsen och svårigheterna kan finnas kvar hela livet även om det förbättras med tiden.

Det är inte fastställt vad språkstörningar beror på men ofta är det ett samspel mellan olika orsaksfaktorer. Författaren menar på att man kan utgå från olika tre olika orsaksindelningar från den tidpunkt då skadan förmodats ha skett. Han talar om *pre*, *peri* och *postnatala* skador. De *prenatala* skadorna klassas som skador före födseln, som är ärftligt betingade eller som kan vara orsakade av infektionssjukdomar hos mamman under graviditeten eller av

förgiftning. De *perinatale* skadorna kan vara olika typer av förlossningsskador med syrebrist. De *postnatale* skadorna kan vara som följd av slag i huvudet.

Diagnostisering brukar gå till genom att barnet får kontakt med logoped genom sin barnavårdscentral, där BVC observerar barnets språkutveckling och vid behov skickar remiss till logoped. Logopeden gör en bedömning på hur man ska gå vidare. En del barn får behandling medan andra familjer får råd om hur man kan träna hemma. I vissa fall kan man få plats i en språkförskola eller i en språkklass. Författaren anser att språket är en viktig del av barnets utveckling med nära koppling till motorik, perception, beteende.

Det övergripande pedagogiska målet är att stötta hela barnets utveckling. Pedagogernas arbete med de språkstörda barnen måste bygga på samma pedagogiska principer och praktiska erfarenheter som arbetet i förskolan i övrigt bygger på. En viktig sak som författaren vill att pedagogerna ska tänka på när den arbetar med ett språkstört barn är att pedagogerna varje dag ska gå igenom vad man *ska göra*, vad *man gör* för stunden och summera vad *man har gjort* under dagen. Under till exempel mellanmålet kan man resonera med det språkstörda barnet vad de har gjort under dagen. Barnen berättar och den vuxne lyssnar. Under detta samtal är det viktigt att alla barnen i närheten är delaktiga i vad barnet gör och lär sig för att kunna stimulera dess utveckling. Genom samtal i liten grupp övar barn att lyssna, vänta på sin tur och beskriva vad de vill, tänker eller berättar vad de har varit med om. En annan sak man ska tänka på är att under samlingarna att det blir en växelverkan mellan vuxna och barn liksom det är viktigt att det blir en växelverkan mellan att lyssna och att delta aktivt, emellan att sitta still och röra sig.

3.4 Sammanfattning av litteraturgenomgång

När vi hade läst Skolverkets rapport *Elever i behov av särskilt stöd* (2001) om att det är svårt att bedöma vilka elever som är i behov av särskilt stöd insåg vi vilket ansvar pedagoger har. Vi anser att läraren måste lägga vikt i att ta barn på allvar och ha tillräcklig kompetens om barn för att kunna upptäcka om barnet behöver stöd på något sätt. Detta kan vara ett svårt problem när det gäller små barn i förskolan. Vi anser att personalen måste ha nära kontakt med vårdnadshavarna som även Amservik, m.fl. (2001) skriver om att familjen utgör en viktig del under förskoleåren. En bra kontakt med vårdnadshavarna medför att underlätta arbetet med barnet i fråga är något som vi anser viktigt när vi blir färdiga pedagoger. Bergqvist, m.fl. (2003) menar att så länge som människor med rörelsehinder befinner sig i en miljö som är anpassad så att man till exempel utan svårighet tar sig fram med rullstol, utgör detta funktionshinder inte ett handikapp. En döv människa blir inte heller handikappad i en teckenspråkig omgivning. Författaren anser att en människans funktionshinder utgör ett handikapp först när det inte blir möjligt att delta i livet på samma villkor som andra. Skolverkets rapport *Elever i behov av särskilt stöd* (2001) visar på problemet att det kan vara svårt att integrera barn i behov av särskilt stöd i förskolan och att det krävs kompetent personal samt att de planerar och är aktiva. Detta håller vi med om. Att försöka få dessa barn att kunna delta i verksamheten så mycket som möjligt tillsammans med de andra barnen och få dem att utvecklas även om de till exempel är på olika nivåer anser vi vara en förutsättning. Lindh-Munther (1986) beskriver den tendens hur de statliga utredningarna av olika grunder strävar efter en så allmän beskrivning av barn med särskilda behov och hur det påverkar förskolans och barnens situation både positivt och negativt. Författaren menar på att de statliga myndigheterna försöker gå två vägar samtidigt.

Terzis (2005) uppfattning är att det finns en intern konflikt mot olika graderingar av specifikationerna för barn i behov av särskilt stöd vilket försvårar pedagogens arbete. Ett exempel hon tar upp är att pedagoger har fått lära sig att dövhet inte ska ses som ett hinder för utbildningen då det inte är ett socialt konstruerat hinder. Vi kan här jämföra med de resultat som Lindh-Munther (1986) fick fram i sin avhandling. Hon går igenom hur en klassificering av förskolebarn i den svenska förskolan fungerar. Men hon visar också på att det inte tas till vara tills efter förskoletiden. Men att en klassificering i så tidig ålder kan ge en bekräftelse till vårdnadshavarna att problematiken finns där och att de kommer få ett visst stöd under eleven utbildning. Detta ger en annan synvinkel på hur man kan klassificera barn med behov av särskilt stöd och hur man sedan väljer och stödja dem. Hellström (1993) poängterar att det är barnets behov som bör styra valet av metod och inte tvärtom och det krävs olika metoder för olika barn. Terzi har en poäng när hon anser att en absolut definition och den gränsdragning som diagnoser är kan vara ett problem. Även Lindh-Munther visar på att vissa diagnoser används mindre och ger ett annat stöd. Men vi anser att alla åtgärdsprogram måste vara individuellt utformade och anpassade till det barnet som man hjälper just då. Detta är väldigt viktigt att kunna inse som förskollärare, anser vi. Alla metoder behöver därför inte fungera på barn med ett slags behov bara för att det har fungerat med tidigare barn med samma diagnos.

Sandén (2000) skriver beträffande verksamheten bland elever med särskilda behov att en av de mest angelägna uppgifterna i dagens utbildningsverksamhet är att ge dessa barn och ungdomar bättre utvecklingsbetingelser. Med specialpedagogiken riktas det till elever som är avvikande, dels betonas att dessa elever i grundläggande avseenden är lika andra barn och att man bör undvika att behandla dem annorlunda. Det kan jämföras med Siljehags (2000) avhandling som visar på att det finns en lucka inom specialpedagogiken. För förskola och fritidspedagogik startar specialpedagogiken oftast för barn när barnet kommer upp i årskurs 1. Men då flera barn har problem med och komma in i skolan och hamnar i en sorts gråzon vore det bättre om förskolelärarna hade en utbildning i specialpedagogik. Detta anser vi vara en viktig faktor eftersom då kan man som pedagog se barnens svårigheter eller avvikelser lättare vilket medför att barnen kan då få det behov av stöd som det behöver tidigare än i årskurs 1. Vilket Bergqvist, m.fl. (2003) också anser som viktig när de skriver om, att en tidig diagnos är viktig för att ge barnen en god start i livet och för att ge vårdnadshavarna och förskolepersonalen kunskap, förståelse för, vilken nivå av krav och förväntningar som bör anpassas till barnens behov.

Sandén (2000) menar att om ett barns jagmedvetande är negativt och splittrat men kan genom ständig bekräftelse av konsekventa vuxna utveckla en mer positiv syn på sig själv. Barnet kan därigenom också få möjlighet att positivt utveckla sin känsla av kompetens och social samspelsförmåga. Det är också tänkbart att barnet som känner att det inte kan, men genom att få möjligheter att lyckas och få bevis på motsatsen lär sig barnet att betrakta sig själv som en kompetent individ, vilket i sin tur kan påverka jagmedvetandet positivt. Den sociala samspelsförmågan, det vill säga förmågan att vänta på sin tur, att följa regler o.s.v. kan där vid också påverkas positivt. Thijs, m.fl. (2008) anser att det är ännu viktigare att barn i behov av särskilt stöd får ett positivt bemötande av personalen. Författaren kom fram i sin studie att relationen mellan barnet och personalen berodde på vilken diagnos barnet hade. Om barnet var hyperaktiva och bidrog att de blev rastlösa och stökiga så hade barnen och personalen inte en bra relation. Men om barnet hade exempelvis hörselproblem så gjorde personalen allt för att hjälpa barnet i dess utveckling. En hypotes i studien var att om bemötandet var positivt så skulle barnen utvecklas positivt, men om bemötandet var negativt så skulle barnen inte utvecklas.

Enligt Bergqvist, m.fl. (2003) har det hörselskadade barnet goda möjligheter till en normal utveckling. Förutsättningen är att barnet kan uppfatta det språk som används i omgivningen. Teckenspråk har uppstått på olika håll i världen på grund av dövas behov av språklig kommunikation. Eftersom de flesta döva barn har hörande vårdnadshavare, måste en teckenspråklig miljö skapas kring barnet, om en tidig språkutveckling ska kunna äga rum. Vårdnadshavarna är de viktigaste personerna för barnet, det är också de som betyder mest för barnets språkutveckling. Ett dövt barn behöver också döva vuxna för att få en språklig förebild, barnet behöver också andra döva barn för att få använda sitt språk i en grupp där man förstår varandra utan svårigheter. Det döva barnet behöver få bygga upp en säker identitet och få tillfälle att utvecklas efter sina egna förutsättningar. Från den grundtryggheten kan barnet närma sig den svårförståeliga värld där man hör och talar. Vi anser att det är en självklarhet att de döva eller hörselskadade barnen ska få samma utveckling som de andra barnen.

Hellström (1993) menar att personalen ska akta sig för att tro att alla problem ska lösas genom mindre barngrupper och mer personal även om det ibland är befogat. Medans Sandén (2000) menar att på grund av de ständigt närvarande, kompetenta och engagerade vuxna, de små elevgrupperna, den samlade skoldagen och det nära samarbetet med vårdnadshavarna medverkar till en positiv utveckling för de flesta eleverna. Vi håller med Sandén eftersom vi anser att små barngrupper måste vara det optimala för oss som blivande pedagoger för att kunna tillgodose alla barnens behov. Men tyvärr är vår erfarenhet att barngrupperna blir allt större vilket leder till att vi inte kan tillgodose alla barnens behov.

4. Metod

I denna methodsdel kommer vi att presentera vår pilotundersökning, procedur, urval av informanter och slutligen undersökningens tillförlitlighet.

4.1 Pilotstudie

Innan vi träffade våra informanter för att ge ut vår slutgiltiga enkät så genomfördes först en pilotundersökning för att undersöka om frågorna i enkäten fungerade och gav svar på det vi ville undersöka. Vi ville även få veta hur enkäten uppfattades av svarspersonerna. Vår pilotundersökning utfördes på två olika förskolor i Gävle i deras personalrum och våra svarspersoner var pedagoger som har varit verksamma inom förskolans område allt ifrån tjugo till trettio år. Efter att ha fått svar på pilotstudien så visade det sig att frågorna i enkäten fungerade väldigt bra. Därför valde vi att behålla vår enkät i sin ursprungsform.

4.2 Procedur

Redan i början av vårt examensarbete visste vi att vi ville skriva något som handlade om specialpedagogik, vi ville fokusera oss på barn i behov av särskilt stöd. Det vi inte visste var vilken fråga och vilken del av detta stora område vi skulle inrikta oss på. Frågorna vi hade som alternativ inriktade sig mer åt den pedagogiska delen än på den didaktiska. Men efter en rad diskussioner emellan oss och flera samtal med både vår handledare och vår handledningsgrupp bestämde vi oss för vilka frågor vi skulle skriva om, som inriktar sig mot det didaktiska.

En viktig del av vårt examensarbete som vi inte hade bestämt än var valet av metod. Men efter att ha läst Stukát (2005) fick vi en inblick i vilka metoder det fanns och vilken metod som passade vårt arbete bäst. Stukát anser att det är viktigt att inte oreflekterat ta den metod som man är bra på. Istället anser han att olika problem löses med olika metoder och att man först ska ha bedömt metodens lämplighet. Därför kom vi fram till att den metod som kommer att vara mer gynnsam för oss är en enkät. Under vår undersökning ville vi inte ha den så kallade intervju effekten. Med detta menas att man omedvetet styr intervjun, för att det ska vara lättare för oss att bearbeta resultatet. När det gäller enkäter så finns det olika typer av enkäter och den som passade oss bäst var *det ostrukturerade frågeformuläret*, det vill säga att den kommer att ha som innehåll öppna frågor som våra informanter själva skriftligen ska formulera sina svar på. Denna typ av enkät är väldigt lik en vanlig intervju och fördelen med det ostrukturerade frågeformuläret är att med sådana frågor kan man inte på förhand begränsa sitt val av information och dels att den tillfrågade får tillfälle att utveckla och anpassa sitt svar. Tyvärr kan man med denna metod få magra och intetsägande svar men för att motverka detta bör de tillfrågade vara starkt motiverade. De tillfrågade ska även ha vanan att kunna uttrycka sig skriftligt. Bearbetningen av enkäten, särskilt om man får fylliga och långa svar, kan kräva ett avsevärt arbete för att få uppgifterna överskådliga och i lämpliga kategorier.

När vi bestämt vilken metod som skulle var mest gynnsam för oss, var det tid att bestämma var vi skulle göra våra undersökningar och vilka som skulle vara våra informanter. Efter föreläsningen *Etik* insåg vi att det var bäst för oss att göra vår undersökning i Södra Sverige. Under tiden som vi funderade på vilka frågor vi skulle ha med på vår enkät, började vi skriva

vårt informationsbrev (Bilaga 1). Med det ville vi förklara för våra informanter vad vi ville undersöka med vårt examensarbete och att vi inriktade oss på förskolan. Vi informerade dem att allt datamaterial som samlades in skulle hanteras konfidentiellt och att deltagandet var frivilligt. På detta vis så uppfyller vi Vetenskapsrådets (2006) fyra huvudkrav det vill säga nyttjandekravet, informationskravet, samtyckeskravet och konfidentialitetskravet. Nyttjandekravet handlar om att de uppgifter som har samlats in om de enskilda personerna endast ska användas för forskningens ändamål. Informationskravet innebär att informera de berörda om forskningens syfte. De ska även upplysas om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan om de så önskar. Samtyckeskravet innefattar att de som ingår i undersökningen har rätten att styra över sin medverkan. Konfidentialitetskravet innebär att största möjliga konfidentialitet ska ske när det gäller de personer och uppgifter som ingår i undersökningen. Personuppgifterna ska förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem.

Valet av metod, det ostrukturerade frågeformuläret, gjordes för att vi ville ge våra informanter tid att kunna svara ordentligt. Det var flera saker vi ville veta med hjälp av vår enkät (Bilaga 2). Detta var bland annat vilken utbildning de hade och hur länge de hade arbetat med barn i behov av särskilt stöd. Vi ville även veta vilka typer av diagnoser de har arbetat med, hur de har arbetat med dessa barn, vilka faktorer som påverkar deras arbete och om de får någon hjälp från kommunen, i form av bidrag eller personlig hjälp.

Vi bestämde att träffa våra informanter personligen och informera om våra enkäter och när de skulle skicka in den. Efter det överlämnade vi vårt informationsbrev och vår enkät som informanterna hade två veckor på sig att svara på, de fick välja mellan att skicka svaren till oss via e-mail eller med posten. För att motivera våra informanter betonade vi betydelsen av vår undersökning. Detta gjordes för att vi inte skulle få några bortfall.

4.3 Urval av informanter

Vilka skulle ingå i vår undersökningsgrupp eller vilka skulle vara våra undersökningspersoner? Stukát (2005) anser att principen är att välja ut stickprovet på ett sådant sätt att inte någon väsentlig information förloras jämfört med den information man skulle ha fått från hela populationen. Man ska heller inte ha personer i undersökningen som man lättast kan få tag på, om vi vill veta vad ”folk” tycker. Detta för att värdet av svaren blir begränsat och felaktigt. Stukát beskrev fyra typer av urval av informanter och den vi tyckte tilltalade vårt examensarbete bäst var *strategiskt urval*. Med detta menar man att man väljer ut ett antal intressanta informanter som man tror har betydelse för hur de svarar. Det finns många faktorer som kan göra skillnad på hur de svarar som till exempel kön, ålder, utbildning, arbetserfarenhet, mm. Med en sådan här studie som är en kvalitativ studie visar att man har funnit vissa mönster, uppfattningar eller variationer.

Under föreläsningen *Etik* fick vi veta att det av etiska skäl är bättre att inte göra sina undersökningar på sin VFU⁵-plats. Därför bestämde vi oss för att göra vår undersökning i södra Sverige. Eftersom vi båda två kommer från södra Sverige och har vikarierat på olika förskolor där så låg det närmast till hands att kontakta dessa förskolor och förhöra oss om de kunde tänka sig att delta i vår undersökning. Eftersom vi visste att där arbetade erfarna

⁵ Verksamhets Förlagd Utbildning

pedagoger som arbetade med barn i behov av särskilt stöd. Då visste vi bara att vi skulle skriva något som handlade om specialpedagogik, men exakt vad det skulle handla om visste vi inte. En annan sak som vi inte visste var hur många som skulle ingå i vår undersökningsgrupp. Stukát (2005) anser nämligen att stickprovets storlek beror på problemställningen och till vilken population man vill generalisera. Allt berodde på vad vi ville få ut av undersökningen. Alla våra informanter som deltog i vår undersökning är kvinnor och har arbetat med barn i behov av särskilt stöd mellan ett - fem år.

Informant 1, är förskollärare och har sedan 1970 arbetat inom förskolan. Hon har under de senaste fyra åren arbetat med barn i behov av särskilt stöd.

Informant 2, är förskollärare och har sedan 1978 arbetat inom förskolan. Hon har arbetat de senaste tre åren med barn i behov av särskilt stöd.

Informant 3, har arbetat som förskollärare sedan 1981 men arbetar sedan två år tillbaka som specialpedagog. Hon har arbetat med i två år med barn i behov av särskilt stöd.

Informant 4, är förskollärare och har sedan 1998 arbetat inom förskolan. Hon har arbetat med barn i behov av särskilt stöd de senaste fem åren.

Informant 5, är förskollärare och har sedan 2006 arbetat inom förskolan. Hon har arbetat ett år med barn i behov av särskilt stöd.

4.4 Undersökningens tillförlitlighet

På grund av det låga antalet respondenter kan vi givetvis inte dra några statistisk säkerställande slutsatser. Men vi tycker ändå att svaren är värdefulla på grund av informanternas erfarenheter.

5. Sammanställning av enkäterna

I vårt examensarbete har vi utgått från frågeställningarna, vad utmärker barn i behov av särskilt stöd inom förskolan? Vilka insatser kan stödja barn i behov av särskilt stöd? Vilken betydelse har en diagnos för en pedagog? I denna del kommer vi att sammanställa och redovisa resultaten av våra enkäter som vi har utfört på fyra olika förskolor och avdelningar i Skåne för att få fram information om hur man arbetar kring dessa frågor idag.

Vi kommer att inleda med att redovisa vilka svårigheter som våra informanter har mött för att vidare visa hur informanterna gör för att tillgodose barnen som är i behov av särskilt stöd. Här redovisar vi två olika kategorier, först hur specialpedagogen arbetar och sedan hur förskollärarna arbetar. Vi kommer även att visa vilka åsikter informanterna har för att positivt kunna påverka sitt arbete med barnen i behov av särskilt stöd. Slutligen kommer vi att redovisa i vilken utsträckning de olika informanterna har tillgång till personlig hjälp eller bidrag från de olika kommunerna.

5.1 Särskilda behov som informanterna har mött

Våra informanter har mött olika barn med olika behov som till exempel dövhet, funktionshinder, motoriska svårigheter, språksvårigheter, talsvårigheter, autism, koncentrationssvårigheter, sociala och emotionella svårigheter och ej diagnostiserade barn. Exempel på funktionsvårigheter som informanterna har stött på har varit dyslexi, ADHD och Downsyndrom. Anledningen till vissa barns språksvårigheter har varit på grund av flerspråkighet, språkförsening eller störning. Gällande motoriska svårigheter så anser informanterna att just denna svårighet påverkar inläringen av matematik och läsning. Vissa av informanterna har arbetat med barn med olika nedsatta funktioner och deras exempel har varit barn med sociala och emotionella svårigheter, informanterna menar att anledningen till dessa svårigheter har berott på trasiga familjeförhållanden, missbruk i familjen eller ärftliga psykiska problem.

Vi kommer att kategorisera de olika svårigheterna utifrån vad informanterna har svarat. Kategorierna 1-3 är indelade i de olika svårigheterna som har blivit diagnostiserade men gällande kategori 4 så framgick det i vår undersökning att där fanns två stycken pedagoger som hade arbetat med barn i behov av särskilt stöd som dock aldrig har fått sina svårigheter diagnostiserade.

Kategori 1: funktionshinder och motoriska svårigheter. Sambandet som vi ser här är att man tänker på förskolans miljö för att kunna underlätta för barnen med dessa svårigheter.

Kategori 2: dövhet, hörselnedsättning, koncentrationssvårigheter, sociala och emotionella svårigheter, språk och talsvårigheter. Vi anser att alla dessa svårigheter hamnar under samma kategori eftersom de har ett samband till varandra. Till exempel att om ett barn har en hörselnedsättning så kan detta påverka språk och talsvårigheten vilket i sin tur kan leda till att barnet även får koncentrationssvårigheter.

Kategori 3: autism⁶. Denna svårighet kategoriserar vi för sig själv på grund av autism kan ha en koppling till alla dessa kategorier som vi tidigare har tagit upp därför vill vi uppmärksamma denna kategori separat.

Kategori 4: ej diagnostiserade. Även denna kategori valde vi att redovisa separat eftersom här är egentligen alla svårigheter inräknade men som tyvärr aldrig har blivit diagnostiserade.

5.2 Informanterna tillvägagångssätt att tillgodose särskilda behov

För att tillgodose barnen i behov av särskilt stöd kommer vi att redovisa först specialpedagogens tillvägagångssätt. Hon arbetar efter följande punkter oavsett svårighet:

- Gjort observation på barnet för att se vilka behov barnet har.
- Gjort observationer på arbetslaget för att se arbetet på avdelningen vad som kan anpassas så att det passar alla, barnet med särskilt behov, de andra barnen i gruppen samt pedagogerna.
- Handledning till personalen.
- Samtal med vårdnadshavarna.
- Skrivit och utvärderat åtgärdsprogram tillsammans med vårdnadshavare och pedagoger.
- Kontakt med logoped, psykolog, habilitering och BUP (Barn och ungdomspsykiatri).
- Anpassa miljön på avdelningen så att det passar barnet med särskilda behov.
- Låna ut material till pedagogerna.
- Hjälpt till ansökan om resurs till gruppen och barnet.
- Pedagogisk förebild för pedagogerna i arbetet med barngruppen.
- Enskild språkstimulering med det enskilda barnet.
- Lämnat övnings, tränings och litteraturtips.

Specialpedagogen anser att positivt synsätt är väldigt viktigt och att man inte enbart bör titta på barnets svårigheter utan även de styrkor som barnet har. Även att inte vara rädd för att prova på nya pedagogiska metoder.

Här kommer vi att redovisa hur våra informanter som arbetar som förskollärare har tillgodosett barn i behov av särskilt stöd.

Kategori 1. Barnen med motoriska svårigheter fick öva på grundrörelserna som till exempel krypa, åla, hoppa, gå på tå och stå på ett ben. Dessa övningar utfördes både ute och inne. För barnen med funktionshinder eller motoriska svårigheter användes de olika material som var anpassade för dem. En av informanterna som har arbetat med barn med dessa svårigheter framhåller att barnen har klarat sig mycket bra i förskoleklassen och i den årskurs som de går i idag.

⁶ Enligt DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder) klassificerar autism som genomgripande störningar i utvecklingen som innefattar svår störning ifråga om social interaktion, svårigheter i kommunikationen och svårigheter i beteendet med stereotypa och avvikande mönster, intressen och lekaktiviteter. (Cohen, S. 2000)

Kategori 2. Här utförde pedagogerna observationer under en viss tid på barnen för att se vilka behov barnen hade för att sedan utföra individuella tester med olika övningar. Informanterna förde diskussioner inom arbetslagen. Sedan fördes det ett samtal kring barnen i behov av särskilt stöd med vårdnadshavarna, därefter utfördes enskilt arbete med barnen efter deras individuella åtgärdsprogram. Pedagogerna fick söka om resurspersonal som ledde till samarbete med specialpedagoger och logoped. Den sistnämnda gällde för barn som har språksvårigheter eller talsvårigheter. De som hade kontakt med hörselskadade barn fick lära sig teckenkommunikation, det inkluderar pedagogerna och de andra barnen i barngruppen. De diagnostiserade barnen fick tillgång till olika anpassade material som var bildspråk, datoranvändning, kroppsspråk och teckenspråk. Personalen fanns där för att assistera och stötta barnen i dess behov. Slutligen blev det en uppföljning av åtgärdsprogrammet. För koncentrationssvårigheter användes det olika böcker som skulle stärka barnens koncentration. Efter de olika avslutande övningarna som barnen gjorde i böckerna blev det en guldstjärna som stimulerade barnen till att koncentrera sig. Barnen fick även vara ute mycket, så att de kunde få utlopp för sina känslor då dem ibland hade stora humörsvängningar. För dessa barn med denna svårighet är det väldigt viktigt med fasta rutiner.

Kategori 3. För autism arbetade pedagogerna med bildspråk istället för talspråk. De försökte även att skapa en lugnare miljö och var väldigt noga med tydlighet, upprepning och kroppsberöring med de barn som har denna svårighet.

Kategori 4. Bland våra informanter så var det två som svarade att barnen i behov av särskilt stöd som de hade arbetat med inte hade blivit diagnostiserade men de hade för det mesta arbetat med barn med socioemotionella problem. Dessa pedagoger hade försökt att anpassa olika lösningar till svårigheterna i samråd med vårdnadshavarna och personalen. Till exempel att be vårdnadshavarna att ta det lugnare om morgonarna när de ska ta sig till förskolan.

5.3 Framgångsrika faktorer som påverkar arbetet med barn i behov av särskilt stöd

Våra informanter anser att ett positivt sätt att påverka barnen som är i behov av särskilt stöd är följande:

- Bra med trygghet och värderingsövningar i barngruppen som syftar till att lära barn att kontrollera sin vrede och bättre hantera sociala situationer och man känner glädje, harmoni och tillit.
- Att ha tillgång till ett rikt material eller en möjlighet till att låna av specialpedagog eller liknade.
- Att man får gå på fortsättningsutbildning som är anpassat efter barnets behov.
- Pedagogernas vilja att prova på några arbetssätt som kan passa alla.
- Samarbete med vårdnadshavarna.
- Bra med lugn musik i rummet.
- Ha dialoger med barnet.
- Specialpedagog att få vägledning, stöd och tips, men även positiv feedback från specialpedagog eller annan stödteam.
- Viktig att man får ta sig tid till barnet som hjälp och stöd.
- Pedagogernas förmåga att se barnens positiva sidor och inte gräva ner sig i svårigheter.
- Mindre barngrupper på förskolan så att man hinner med alla barnen och deras behov.

Det märks att det är ett stort ansvar med att arbeta med barn i behov av särskilt stöd och det krävs ett stort engagemang hos pedagogerna. För att kunna arbeta med dessa barn så har flera av de svar som vi har fått in visat på ett starkt brinnande intresse. När vi gjorde vår studie så märkte vi att det fanns flera team med specialpedagoger för förskolan i kommunerna. Vi märkte också att många av de förskolelärarna vi intervjuat hade gått vidareutbildning på området.

5.4 Tillgång till bidrag eller personlig hjälp i kommunen

När det kom till vår fråga om tillgång till bidrag eller personlig hjälp från kommunen så menar Informanterna 3,4 och 5 att det finns stöd men i relativt liten utsträckning. För att kunna få heltidsstöd så måste barnen ha fått en diagnos. Det finns pengar för att kunna få resurser till exempel personlig assistent men det är ytterst begränsat. Medans Informant 1 och 2 ansåg att de har ett förskoleteam med förskolepedagog, talpedagog, specialpedagog och motorikpedagog som arbetar tillsammans med pedagogerna och vårdnadshavarna. Dock inte helt problemfritt eftersom Informant 1 understryker följande:

Om man ska kunna få bidrag från kommunen så måste barnet ha fått en diagnos. Vi arbetar två förskollärare i förskoleklassen och vi kan dela på barnen vid vissa aktiviteter. Vi har tillgång till en specialpedagog från resursteamet och är knutna till skolorna, ibland även skolpsykolog. Vi får hjälp och stöd hur vi på bästa sätt skall arbeta med dessa barn. På våren har vi alltid ett möte med skolpsykologen där vi tar upp om vi har något barn som behöver assistent till hösten då skolan börjar.

6. Diskussion

I vår diskussionsdel kommer vi att sammanlänka vår genomgång av litteratur som finns om barn i behov av särskilt stöd tillsammans med vår undersökning och våra frågeställningar. Diskussionsdelen är indelad i tre underrubriker, vad utmärker barn i behov av särskilt stöd? vilka insatser kan stödja barn i behov av särskilt stöd? och slutligen vilket värde har en diagnos för en förskollärare?

6.1 Vad utmärker barn i behov av särskilt stöd inom förskolan?

När vi började med detta examensarbete så trodde vi att barn i behov av särskilt stöd var barn som hade ett synligt handikapp, med detta menar vi att man skulle kunna se på barnens utsida att det var ett barn som hade någon sorts svårighet. Även att det var barnen som hade fått en konkret diagnos. Nu i efterhand så har vi förstått att så är inte fallet. Vi har kommit till insikt med att det inte behöver synas på barnets utsida att det är i behov av särskilt stöd, utan att det likaväl kan vara som Hellström (1993) menar, att barn som behöver särskilt stöd är barn som personalen upplever faller utanför ramen för det pedagogiska arbetet. Efter att ha läst Skolverkets rapport, *Elever i behov av särskilt stöd* (2001) så förstod vi att det är svårt att bedöma vilka elever som anses vara i behov av särskilt stöd. Så svaret på denna frågeställning anser vi vara är att, alla barn som faller utanför den ”normala” ramen är vad som utmärker barn i behov av särskilt stöd. Men vad eller vem bestämmer vad som menas med ”normalt” eller avvikande? Vi anser som svar på den frågan att det är som vi nämnde i inledningen, att när samhället ändras så förändras synen på vad som är ”normalt” eller avvikande.

6.2 Vilka insatser kan stödja barn i behov av särskilt stöd?

För att kunna stödja barn i behov av särskilt stöd visade sig att informanterna som ingick i vår undersökning hade flera tillvägagångssätt som till exempel, bra med trygghet och värderingsövningar i barngruppen som syftar till att lära barn att kontrollera sin vrede och bättre hantera sociala situationer och man känner glädje, harmoni och tillit. På de olika förskolorna är det viktigt att ha tillgång till ett rikt material eller en möjlighet till att låna material av specialpedagog eller liknade. Som pedagog att man får gå på fortsättningsutbildning som är anpassat efter barnets behov. Pedagogernas vilja att prova på några arbetssätt som kan passa alla och ett samarbete med vårdnadshavarna. Att ha lugn musik där barnen vistas. Att pedagogen och barnet har dialoger sinsemellan. Specialpedagogen kan ge personalen på avdelningen vägledning, stöd och tips. Men även att få positiv feedback från specialpedagog eller annat stödteam. Informanterna anser även att det är viktigt att man får ta sig tid till barnet som hjälp och stöd. Pedagogernas förmåga att se barnens positiva sidor och inte gräva ner sig i svårigheter. Även att de vill ha en mindre barngrupp på förskolan eftersom de då hinner med alla barnen och deras behov. Ett bra exempel kan vara som en av våra informanter berättade att de fick göra på den förskolan där hon arbetar. Informant 2 skrev att de som hade kontakt med det hörselskadade barnet fick lära sig teckenkommunikation, det inkluderar pedagogerna och de andra barnen i barngruppen. Även att personalen fanns där för att assistera och stötta de diagnostiserade barnen i dess behov.

Sandén (2000) menar att barnen utvecklas genom att det finns kompetenta och engagerade pedagoger och det nära samarbetet med vårdnadshavarna. Vår egen erfarenhet beträffande detta är att när en pedagog finns tillhands så har vi märkt att barnet med behov av särskilt stöd känner sig trygg, även att hela barngruppen blir lugna. Men det är även viktigt att vi inte segregerar barnet som är i behov av särskilt stöd. Thijs, m.fl. (2008) anser att om bemötandet mellan barnet i behov av särskilt stöd och pedagogen är positiv så utvecklas barnet i positiv riktning. En viktig del anser vi för att kunna arbeta med barn i behov av särskilt stöd är det som Hellström (1993) skriver om, att det är barnets behov som bör styra valet av metod inte tvärtom och det krävs olika metoder för olika barn. Även att det är viktigt att förskollärare ska kunna tolka signaler på om ett barn inte mår bra och att personalen måste kunna bedöma om barnet eller familjen behöver mer kvalificerad hjälp. Men det vi som blivande pedagoger kommer att ta med oss ut på arbetsfältet, om vi kommer att komma i kontakt med barn i behov av särskilt stöd så är det framförallt det som Terzi (2005) anser, att istället för att tänka på vad eleven *inte kan* göra så ska man istället fokusera på vad eleven *kan* göra.

6.3 Vilket värde har en diagnos för en pedagog?

Efter att ha gjort vår undersökning så har vi förstått att det inte behöver vara så att barnen som är i behov av särskilt stöd alltid har blivit diagnostiserade. Istället anser vi som blivande pedagoger att det är viktigt att kunna se, förstå och handla i ett tidigt utvecklingsskede. När barnet är litet, för att barnet ska kunna få hjälp och stöd så tidigt som möjligt vare sig barnet har blivit diagnostiserat eller inte. Två ut av de informanter (Informant 1 och 2) som ingick i vår undersökning hade arbetat med ej diagnostiserade barn, pedagogerna koncentrerade sig mer på barnens behov istället för svårigheterna som de olika barnen hade. De två informanterna som hade arbetat utan diagnostik var två av dem som hade mest erfarenhet som förskollärarna. Vilket värde har då egentligen en diagnos för pedagogerna? Av vår undersökning så kunde vi utläsa att det inte är själva diagnosen i sig som är det viktigaste hos våra informanter utan de fokuserar sig mer på att kunna hjälpa barnen som är i behov av särskilt stöd. Men om ett barn inte har fått en diagnos så kan det tyvärr leda till som två av informanterna (Informant 4 och 5) skrev, det är då är svårt att få särskilt stöd till de barn som inte uppfyller kraven för en diagnos eller har en svårdefinierad diagnos som till exempel socioemotionella problem.

6.4 Slutreflektion

Vårt syfte under detta examensarbete var att undersöka vilka svårigheter barn kan ha, vad som menas med barn i behov av särskilt stöd och vilket värde en diagnos har för en pedagog. Efter att ha läst litteratur om barn i behov av särskilt stöd kan vi känna att vi har börjat förstå vilket stort ämne det är. Det finns massor av olika svårigheter av olika slag att ta hänsyn till inom förskola eller skolan. Vi har också insett att vi som blivande pedagoger måste vara observanta och förmå oss att kunna se barnet för att hjälpa barnet som är i behov av stöd. Det är en komplicerad uppgift och vi känner ett stort ansvar som blivande förskollärare att kunna finnas där för barnen och deras behov, men även för vårdnadshavarna som kommer att behöva vår hjälp.

7. Vidare forskning

Eftersom vår undersökning bland annat har visat på, att om ett barn inte uppfyller kraven för en diagnostisering så är det svårt att få särskilt stöd till detta barn. Bergqvist, m.fl. (2003) skriver bland annat om barn som har problem med att anpassa sig i skolan och därmed hamnar i en sorts gråzon. Med anledning av dessa resultat så anser vi att det skulle vara av betydelse att undersöka vad som händer med dessa barn som hamnar i gråzonen eller som inte har blivit diagnostiserade.

8. Litteraturförteckning

- Amservik, S. & Ogden, T. & Rygvold, A. (red.) (2001) *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergqvist, S, m.fl. (2003) *Att möta barn i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Liber.
- Cohen, S. (2000) *Fokus på autism: vad vi vet, vad vi inte vet och vad vi kan göra för att hjälpa barn med autism*. Stockholm: Cura (Finland)
- Hellström, A. (1993) *Ungar är olika. Hur kan förskolan hjälpa barn med svårigheter?* Stockholm: Liber.
- Holmsten, S. (2002) *Att arbeta med särskilt stöd- några perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Lindh – Munther, A. (1986) *Stöd och stimulans i förskolan? Barn med särskilda behov och förskolan som utvecklingsstöd*. Diss. Lund: Lunds Universitet.
- Lpfö98. *Läroplan för förskolan*. Utbildningsdepartementet. Stockholm: Fritzes.
- Nationalencyklopedin (2008) Sökord: ”funktionshinder”.
[hppt://www.ne.se/artikel/1161397](http://www.ne.se/artikel/1161397). Åtkomst 10 december 2008.
- Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn (2008) Sökord: ”hörselskada”.
[hppt://www.dhb.se/?id=58](http://www.dhb.se/?id=58). Åtkomst 10 december 2008.
- Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn (2008) Sökord: ”språkstörning”.
[hppt://www.dhb.se/?id=59](http://www.dhb.se/?id=59). Åtkomst 10 december 2008.
- Sandén, I. (2000) *Ett alternativ för elever i behov av särskilt stöd*. Diss. Malmö: Malmö Högskola.
- Siljehag, E. (2007) *Igenkännande och motkraft. Förskole- och fritidspedagogikens betydelse för specialpedagogiken*. Diss. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Skolverket. (2000) *En fördjupad studie om värdegrund Om möten, relationer och samtal som förutsättning för arbetet med de grundläggande värdena*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2001) *Elever i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Liber.
- Stukát, S (2007) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Terzi, L. (2005) Beyond the Dilemma of Difference: The Capability Approach to Disability and Special Educational Needs. *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 39, No.3.
- Thijs, J., Koomen, H., & van der Leij, A. (2008). Teacher-Child Relationships and Pedagogical Practices: Considering the Teacher's Perspective. *School Psychology Review*, 37(2), 244-260.

9. Bilaga

9.1 Bilaga 1

Informationsbrev

2008-XX-XX

Hej!

Vi heter Christina Rahm och Cecilia Badilla och är förskollärostudenterna vid Högskolan i Gävle. Just nu arbetar vi med vårt examensarbete som handlar om barn med behov av särskilt stöd. Studien genomförs med hjälp av en enkät (som bifogas) och vi skulle vilja att du deltar i studien och berättar något om hur du arbetar inom förskolan och hjälper dessa barn? För att undersökningen skall ge en rättvisande bild, är det viktigt att så många som möjligt deltar i undersökningen.

Datamaterialet kommer att behandlas konfidentiellt; ingen obehörig kommer att få se vad du svarat. Vi vill gärna att du uppger ditt namn för att vi inte skall skicka påminnelser till fel personer, men du kommer att vara helt anonym i det skrivna arbetet och inga svar kommer att kunna kopplas till en enskild individ. Undersökningen avrapporteras som ett examensarbete inom ramen för lärarutbildningen.

Ditt deltagande i studien är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Vid frågor eller funderingar angående studien kontakta oss gärna.
Tack på förhand för Er medverkan

Studerande:

Christina Rahm
XXXX-XXXXXX
plu05crm@student.hig.se

Cecilia Badilla
XXXX-XXXXXX
plu05@student.hig.se

Handledare för uppsatsen är:

Christina Gustafsson
XXX-XX XX XX
cgn@hig.se

